

OS GALOS

REVISTA DE DIVULGACIÓN DA
CULTURA MARÍTIMA E FLUVIAL

7º VI-3-21-95

BUCU 2019
Nº 13

Sinistros marítimos nos arredores de Illa de Ons

Celestino Pardellas de Blas

A Illa de Ons atópase ancorada nun lugar privilegiado. Está situada na zona costeira galega máis accesible para a navegación cara a península, no medio das tres principais rías galegas (Vigo, Pontevedra e Arousa). Ao carón da ruta Xacobeo Marítima, ou máis ben, na derrota que seguiron os discípulos do apóstolo Santiago, na súa barca de pedra, cara ao lugar elixido para o seu definitivo asentamento. Atópase ao lado dun corredor marítimo para todo tipo de embarcacións, dende grandes mercantes ata pequenas embarcacións pesqueiras... E, as augas que a bañan están consideradas como o máis importante viveiro de peixes, mariscos e cefalópodos de toda a costa da Península Ibérica.

Libro de J. Baña Heim

Todas estas prerrogativas fan que as súas augas, ao longo dos séculos, estiveran atestadas de embarcacións e, como consecuencia, ocorreran nelas un bo número de sinistros marítimos: naufraxios, abordaxes, encallamentos, avarías..., que trouxeron consigo moita dor, principalmente, pola perda de vidas humanas, pero tamén noutros casos, polo prexuízo económico e o desacougo que supoñía a perda do barco, mercadorías, aparellos...

Pero estes infortunios trouxeron consigo unha longa literatura de aventuras e episodios interesantes de valentía, afouteza, valor,..., temeridade e ata tamén posibles rapinas e pillaxes, que fixeron correr ríos de tinta. O primeiro traballo sobre naufraxios en Galicia témolo grazas ao profesor José Baña Heim¹

que xunto aos seus alumnos percorreron a zona de costa que vai dende Corme a Fisterra, visitando os lugares onde sucederan naufraxios, tomando notas, buscando fotografías da época e entrevistando a moitos veciños que os viviran en persoa. Foi un defensor dos paisanos desta costa en contra da mala fama que lles atribuían, dicindo que: “*Colocaban farois nos cornos de vacas e bois en certos lugares elevados da costa, confundindo con esas luces aos patróns e capitáns dos barcos, provocando o naufraxio, co fin de acudir ao saqueo do buque encallado.*” Chegou a cualificar estes contos como: “*Criminal sambenito que anda de boca en boca*”.

Con respecto á Illa de Ons, tivemos que esperar á completísima obra de Lino J. Pazos Pérez² que, despois de anos dunha meticulosa investigación, nos informou sobre os naufraxios máis importantes acaecidos na costa que vai dende A Guarda ata a zona de Muros. É a continuación cara ao sur da obra que Baña Heim e outros autores deixaran varada en Fisterra e na ría de Corcubión. Na obra de Lino atopamos detallada explicación sobre os naufraxios acontecidos nas augas de Ons ou nas súas proximidades.

Temos que dicir que, con respecto a Ons, tanto Lino Pazos como Fernando Trigo³ no seu traballo sobre o *Cíclope* na revista AUNIOS, falan dos naufraxios que diríamos foron significativos, xa sexa, traxicamente polo número de vítimas, pola magnitude

Libro de Lino J. Pazos

1 José Baña Heim. “Costa de la Muerte: Historia y anecdotario de sus naufragios”. Grafica Venus. 1980

2 Lino J. Pazos Pérez. “Naufragios en las Rías Bajas”. Tórculo. Vigo. 2001.

3 Fernando Trigo. “Illa de Ons: Naufraxios neste arquipélago. O caso do Cíclope...”. Revista AUNIOS nº 19. Páxs. 29-31, Asociación PineirÓns. Maio 2014.

do suceso ou pola importancia do barco. Pero nas augas de Ons ocorreron moitos contratemplos marítimos que, pescudando nas hemerotecas, atoparemos con facilidade e que todos eles, por pequenos que sexan, forman parte da historia marítima desta Illa.

Outros naufraxios acontecidos na Illa de Ons

Incluimos arriba a táboa de naufraxios que Fernando Trigo publicou na revista AUNIOS nº 19: Vista a táboa dos incidentes máis importantes da costa de Ons, imos a coñecer algúns máis dos moitos que sucederon nestas augas co fin de darlle merecida homenaxe ás persoas que perderon a súa vida neles ou que sufriron a perda das súas embarcacións. Do mesmo modo, queremos animar aos investigadores a que pescuden nas diferentes hemerotecas para que todos os naufraxios acontecidos en Ons e noutros puntos da nosa xeografía, aínda que fosen de embarcacións pequenas e algúns moi dolorosos, saían á luz e teñan a súa merecida honra. Desta, imos coñecer dous exemplos: O Vapor *Vizcaya* sinistrado en 1884 e a motora *Unión Pesquera* naufragado en 1925.

Encallamento do vapor *Vizcaya*

O vapor *Vizcaya* pertencía a unha compañía vasco-andaluza. Saíra de Carril na segunda semana de setembro de 1884 e navegaba con rumbo a Vigo.

Parece que, atopándose nas proximidades da Illa de Ons, tocou nuns baixos e se lle abriron unhas vías de auga. O seu capitán, mirando a situación do buque, intentou dirixilo a un lugar máis seguro da Illa, quedando varado de proa sobre unhas rochas e flotando de popa.

Conta *El Correo Gallego*: “*Los pasajeros en número de once fueron desembarcados inmediatamente en un bote y remolcado por el cañonero “Segura”, que a la sazón cruzaba por aquella costa, pronto llegaron al inmediato puerto de Marín desde donde el piloto del Vizcaya telegrafió a los consignatarios de dicha empresa en Carril y en Vigo....*”. Tan pronto a empresa tivo coñecemento do sinistro, o consignatario dirixiuse ata Ons nun pequeno vapor de nome *María* que levaba remolcadas varias gabarras para o traslado da carga que transportaba. Dende Carril, de onde saíra o *Vizcaya*, e no vapor *Daro*, trasladouse ata Ons o consignatario dese porto ao igual que o fixo o de Marín.

NOME	DATA	LUGAR	VÍTIMAS
<i>Brilliant</i>	04-12-1799	Ons	¿
- <i>Raposo</i> - <i>Alcudia</i>	¿-¿-1801	Cercanías de Ons	¿
<i>San Juan Bautista</i>	20-11-1893	Ons	5
<i>Pepita Sobral</i>	01-03-1928	Melide-Ons	0
<i>Constante</i>	17-10-1930	Melide-Ons	0
<i>Azaña</i>	¿-¿-1932	Ons - Sálvora	19
<i>Barsac</i>	09-01-1940	Onza	17
<i>Campos</i>	17-11-1942	Onza	21
<i>María Luísa</i>	10-11-1950	Onza	16
<i>Cíclope</i>	23-10-1952	Onza	7
<i>Santiago Cerviño</i>	18-11-1959	Onza	12
<i>General Mola</i>	23-12-1959	Freitosa-Ons	0
<i>Bella Otero</i>	05-08-1967	Onza	0
<i>Nuevo Maruja Costa</i>	31-10-1972	Ons	6
<i>Cordero González</i>	30-08-1975	Melide-Ons	0
<i>Soy de Ons</i>	¿-07-1979	Laxe do Crego-Ons	0
<i>Nuevo Virgen del Carmen</i>	17-02-1998	Onza	1

Táboa de naufraxios de Fernando Trigo

Noticia 1

Correo de Galicia.

Vapor «Vizcaya.»

Los buzos que para reconocer el vapor *Vizcaya*, encallado en la isla de Ons, llegaron anteanoche de Oporto, pasaron á bordo de aquel buque, y despues de practicar un escrupuloso reconocimiento manifestaron que el vapor podrá salir sin inconveniente alguno del sitio en que se halla, siempre que el tiempo continúe bonancible y esperando á la marea se halle en las mismas condiciones que cuando el citado buque tocó en aquellos bajos.

Las operaciones de descarga continúan con igual actividad que un principio, bajo la acertada dirección del consignatario de la *Vasco Andaluza* en este puerto, que no omite medio alguno para llevar á cabo su salvamento.

A los vapores *Vasco y Luchana* pertenecientes á la misma empresa, se trasborde alguna de la carga para ser conducida al puerio de Vigo. El último de dichos buques es el destinado á prestar todos los auxilios necesarios para la salvación del *Vizcaya*, y no abandonará estas aguas mientras aquella no se realice.

Chama a atención que nas noticias que ían aparecendo na prensa non daban conta do estado do mar. Temos que pensar que nese momento non había temporal, nin cerrazón, nin néboa..., que puidesen ser os causantes do golpe que provocou as vías de auga no casco, polo que a colisión tivo que ser debida a un despiste do capitán, tendo en conta que eran as 14'30 da tarde.

Houbo moita celeridade en mandar os auxilios necesarios para o desembarco da carga, aínda que esta non parecía de moita importancia: sacos de fariña, lingotes de ferro, café e panos. Para varios comerciantes de Vigo levaba 1.026 sacos de fariña e algúns panos que se salvaron na súa totalidade e chegaron con rapidez a dito porto en catro gabarras e tres galeóns, as que se sumou o vapor *Itálica* que axudou ao remolque das gabarras. Mentres, a situación do buque non era boa, pero coidaban de poder salvarlo se o tempo continuaba bo e puideran operar os buzos que contrataran en Portugal. Así o relataban en *El Correo Gallego*: (Noticia 1)

Parece ser que en días posteriores lograron os buzos tapar os orificios do casco, sendo un deles de catro metros de longo, e esperaban o seu pronto refotamento coa axuda dunha potente bomba que xunto con outra solicitada a Ferrol e que estaba a piques de chegar no vapor *Triana*, poderían baleirar a auga que entrara no buque. Ata aquí un sinistro máis ocorrido en augas da Illa de Ons que supoñemos, ao non atoparmos máis novas, que tería un final feliz. Aínda así choca a falta de datos máis concretos sobre o motivo do golpe, o lugar onde ocorre e o por que de tanta utilización de medios para baleirar a carga. Pero de novo grazas a *El Correo Gallego* e dez anos máis tarde de producirse o encallamento (1894), descubrimos o motivo de tanta rapidez en baleirar adegas e transportar a carga a Vigo.

Noticia 2

VIGO EN PELIGRO

10.000 KILOS DE DINAMITA

El asunto que desde el sábado ocupa principalmente en Vigo la atención de las gentes es el depósito de dinamita que existe hace años en la finca *Bella Vista* del diputado á Cortes por Lalin Sr. El-duayen.

Acerca de esta cuestión podemos comunicar hoy nuevos é importantes detalles que rectifican y aclaran los que ayer nos comunicó nuestro corresponsal telegráfico.

La partida de dinamita almacenada en una bodega de *Bella Vista* es más considerable de lo que se creyó en un principio. No son 362 cajas, sino 459. Cada caja contiene de 20 á 25 kilos de explosivo.

Esa dinamita fué cargada en Bilbao por el vapor *Vizcaya* con destino á Sevilla en el año 1884.

El *Vizcaya*, en su viaje á Vigo erabarrancó en la

isla Ons, en el arrecife conocido con el nombre de *Centollo*.

La dinamita fué transportada á Vigo en gabarras, haciendose cargo de ella por el momento el representante de la compañía de seguros *Llody Andaluza*, en la que había sido asegurada por la cantidad de 34.000 pesetas.

Desde Septiembre del 84 hasta Julio del 86 esas 459 cajas han estado depositadas en la caseta de baños del barrio del Arrenal, interin el *Llody Andaluza* y la fábrica de dinamita de Bilbao sostenian pleito en el juzgado de Vigo sobre pertenencia de la carga.

En Julio del 84, no sabemos si por gestión del Ayuntamiento ó de la Comandancia de Marina, se llevó á *Bella Vista* la dinamita.

Punta do Centulo ao norte de Ons

O *Vizcaya* transportaba nas súas adegas un importante número de caixas con dinamita que podería causar unha catástrofe no caso de explodir. (*Noticia 2*). Á vez e grazas a esa nova, coñecemos o lugar onde se produciu o encallamento que parece ser que foi na punta do Centulo, ao norte de Ons.

Agora podemos entender que o *Vizcaya*, quizais por atallar na súa viaxe cara a Vigo, ou porque tiña que deixar parte da súa carga no porto de Marín, achegouse de máis á Illa de Ons e, nos numerosos baixos que hai nas augas desta Illa entre o Puntal do Xobenco e o Illote do Centulo, tocou nalgún deles o que provocou as vías de auga que lle obrigaron a encallar para salvar o buque e a “importantísima” carga que levaba.

Punta Xestosa e enseada de Caniveliñas. Ons

Nafraxio da motora *Unión Pesquera*

Conta o xornal “Compostelano” que o sábado 22 de agosto de 1925, a motora de Marín *Unión Pesquera* foise a pique á altura da Illa de Ons. Estaba patroneada por don José Portabales e dedicábase á pesca da sardiña. Contaba cunha tripulación de 26 homes, todos veciños de Estribela. Segundo relato da tripulación o accidente ocorreu do seguinte xeito: *“Debido al mal tiempo reinante, el barco Unión Pesquera fue acercándose a la Isla de Ons, fondeando en el lugar denominado Xestosa, poniéndose al abrigo del fuerte viento que hacía. Sobre*

las once de la noche cuando un fuerte golpe de mar, hizo que faltara el ancla a la que estaba amarrada la embarcación yendo ésta, impulsada por el mar, a chocar contra una peña, a consecuencia de lo que se abrió a aquella una enorme vía de agua, que a los pocos momentos originó el hundimiento del Unión Pesquera a pesar de los grandes esfuerzos y trabajos de la gente de a bordo”.

Ao non arribar a porto a motora pola mañá, comezou a xurdir entre os familiares unha lóxica inquietude, poñéndose en contacto co armador do barco, D. José Sobral, que, tamén preocupado pola tardanza, decidiu que outro dos seus barcos saíse na procura do *Unión Pesquera* coa tripulación suficiente por se había que prestar auxilio.

Entre os familiares comezou a aumentar a intranquilidade e o medo, pois ao longo da mañá non se sabía nada do barco e comezaba a pensarse que se perdera e con el a tripulación. Vai ser sobre as 13’30 cando: *“Se recibió un telegrama expedido en Sanxenjo confirmando que el Unión Pesquera se había hundido y que la tripulación se hallaba toda sana y salva en la citada Isla de Ons”.* O salvamento da tripulación foi moi complicado e dramático ao ser xa noite, haber un forte temporal e ser un lugar de moitas rochas. Uns salváronse gañando a costa a nado con moito esforzo e levando numerosos golpes contra as rochas do cantil. Outros lograron subir e poñer a navegar a chalana que o barco levaba de auxiliar para as faenas pesqueiras, tendo unha gran sorte de non ir dar contra o cantil.

Todos eloxiaron a serenidade do patrón de pesca, D. José Moreira y Moreira, que puxo moita orde no salvamento, grazas ao que non houbo que lamentar desgraza algunha. Porén, foi moi censurada a tripulación da motora *Jaime Janer* que ademais de non quererem recoller aos náufragos en Ons, non trouxeran noticia algunha a Estribela, como se comprometera, dando lugar con ese proceder á gran inquietude que houbo en ese barrio ata que chegaron as novas tranquilizadoras. Nin que dicir tén que toda a tripulación do *Unión Pesquera* estarialle moi agradecida aos colonos da Illa de Ons, pero máis en particular ao seu propietario Sr. Riobó quen ademais de ofrecerlles roupas secas puxo a súa casa á disposición deles.